

Szkoła ponadpodstawowa

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 2 marca 2018 r.)

Fundacja Legalna Kultura
Dział Edukacji

Szkoła ponadgimnazjalna

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 27 sierpnia 2012 r.)

Scenariusz z wykorzystaniem nowych mediów (45 min)

Polacy wobec stanu wojennego w literaturze i filmie

Opracowała: Jolanta Manthey

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe

Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

Projekt współfinansowany przez

POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWEJ

Dofinansowano
ze środków
Ministra Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

© Fundacja Legalna Kultura
ul. Marszałkowska 84/92 lok. 121
00-514 Warszawa
e-mail: edukacja@legalnakultura.pl

Cele lekcji:

Uczeń:

- ✓ kształtuje właściwą postawę obywatelską,
- ✓ ćwiczy umiejętność wyszukiwania informacji w Internecie oraz ich selekcjonowania,
- ✓ doskonali umiejętność czytania ze zrozumieniem,
- ✓ nabywa umiejętności potrzebne do życia w społeczeństwie informacyjnym.

Metody:

- ✓ praca z tekstami kultury (film, plakat, fragment utworu literackiego),
- ✓ praca indywidualna w domu,
- ✓ praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- ✓ obejrzany przed zajęciami film Waldemara Krzystka *Ostatni prom* (dostępny na DVD w serii *Klasyka kina polskiego*),
- ✓ odbite fragmenty *Wschodów i zachodów księżyca* T. Konwickiego (przeczytane w domu),
- ✓ karty pracy,
- ✓ dostęp do Internetu,
- ✓ rzutnik multimedialny/tablica interaktywna.

Przygotowanie do lekcji:

Uczniowie otrzymują odbite fragmenty *Wschodów i zachodów księżyca* T. Konwickiego z poleceniami do wykonania (Załącznik 1).

Powiązanie z podstawą programową z języka polskiego:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji,

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje,

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej,

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny,

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

ZAKRES ROZSZERZONY

13) rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację,

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki,

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki.

ZAKRES ROZSZERZONY

spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty,

6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów.

Powiązanie z podstawą programową z 27 sierpnia 2012 r.:

I. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.

- wybrane filmy z twórczości polskich reżyserów (np. Krzysztofa Kieślowskiego, Andrzeja Munka, Andrzeja Wajdy, Krzysztofa Zanussiego).

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

- 1) prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki,
- 2) określa problematykę utworu,

2. Analiza. Uczeń:

- 4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (narracja, fabuła, sytuacja liryczna, akcja),

3. Interpretacja. Uczeń:

- 1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji),
- 2) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty (np. literackie, kulturowe, filozoficzne, religijne),
- 3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich,
- 4) odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu.

4. Wartości i wartościowanie. Uczeń:

- 2) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne;
- 3) dostrzega w świecie konflikty wartości (np. równości i wolności, sprawiedliwości i miłosierdzia) oraz rozumie źródła tych konfliktów.

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej,
- 2) przygotowuje wypowiedź (wybiera formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo),
- 3) tworzy samodzielnie wypowiedź argumentacyjną.

Przebieg lekcji:

● FAZA WSTĘPNA

Nauczyciel podaje temat lekcji, zapowiadając pracę z różnymi tekstami kultury. Następnie odtwarza ze strony

<http://ninateka.pl/film/ekk-docks-docs-1-miejsce-damiano-ascenzi-docks-docs-gdansk-remix>

około czterominutowy film Damiano Asceziego, będący remiksem archiwaliów dotyczących okresu od sierpnia 1980 roku do grudnia 1981.

W swobodnej rozmowie ustala z uczniami najważniejsze fakty historyczne z tego okresu, po czym prosi o przedstawienie pracy domowej – uczniowie prezentują swoje uwagi na temat reakcji pisarza na „karnawał Solidarności” i wprowadzenie stanu wojennego.

Następnie nauczyciel pyta uczniów o znane im dzieła literackie i filmowe podejmujące tematykę stanu wojennego (warto podkreślić, że wbrew pozorom, nie ma ich wiele!), zapowiada analizę filmu Waldemara Krzystka.

● FAZA REALIZACYJNA

Uczniowie wspólnie określają czas i miejsce akcji (grudzień 1981, Świnoujście), przypominają bohaterów, opisują sytuację przedstawioną w filmie (bohaterowie to zróżnicowane społecznie postaci, wszyscy spotykają się jako pasażerowie promu płynącego w wycieczkowy rejs do Szwecji).

Nauczyciel dzieli uczniów na 5 grup, które otrzymują karty pracy (**Załącznik 1**).

Po upływie czasu przeznaczanego na wspólną pracę (ok. 10 minut) przedstawiciele grup prezentują wyniki.

● FAZA PODSUMOWUJĄCA

Nauczyciel poleca sformułowanie wniosków dotyczących obrazu społeczeństwa przedstawionego w filmie, prosi uczniów o komentarz. Co łączy analizowany w domu fragment książki Konwickiego i film Krzystka?

Zadanie domowe:

Zinterpretuj jeden z dostępnych w Internecie plakatów do filmu – albo Andrzeja Budka

(link: http://www.poster.pl/poster/budek_ostatni_prom)

albo Stasysa Eydrigeviciusa

(link: http://www.poster.pl/poster/stasys_ostatni_prom).

Załącznik 1

Przeczytaj podany fragment i odpowiedz na pytania zamieszczone poniżej.

Tadeusz Konwicki, *Wschody i zachody księżycy*

(1) *Odrzuca mnie. Odrzuca mnie od beletrystyki. Z siłą silnika odrzutowego odrzuca mnie od roboty fabularnej. Utrzymanie prestiżu wymaga płodzenia od czasu do czasu powieści. Już najwyższa pora, żeby wykrztusić z siebie tom prozy. Ale nie mogę. Ale nie mogę. (...)*

I oto raptem odczuwam ochotę, żeby zaśpiewać. Żeby przy pomocy przymiotników, zaimków i kropek, przy pomocy materiału epickiego zaśpiewać sobie znienacka i pociągnąć za uszy czytelnika w stronę nieba, z którym będziemy mieli do czynienia z tym moim własnym, osobistym, zastrzeżonym tylko dla mnie roku 1981.

1981. Patrząc na tę datę oczyma człowieka z niewiadomej przyszłości. Co ten rok oznacza, co przypomina, jaką aurę psychologiczną przekazuje potomnym? 1980 i 1981 – lata jeszcze jednego powstania. Wynalazek Polaków. Bezkrwawe powstania. Albo raczej – prawie bezkrwawe powstania. Powstania psychologiczne. Insurekcje w sferze świadomości. Rewolty w nerwoobiegę libida. 1956, 1968, 1970, 1976 i 1980.

Czy zwyciężyliśmy, czy przegraliśmy. Nikt nie wie. Ani Breżniew, ani Papież. Powiadam do kogoś: „Zająłem ci miejsce w kolejce do fortepianów”. Rzeczywiście w Alejach Ujazdowskich przed sklepem muzycznym ustawił się ogonek, bo ogromna ciężarówka z przyczepą przywiozła pianina i fortepiany firmy „Calisia”. A pół godziny przedtem widziałem długi ogon przed radzieckim sklepem „Natasza”. Dlaczego na mrozie przed tym kiepskim sklepem stali potomkowie hetmana Żółkiewskiego i generała Dowbor-Muśnickiego? Może rzucono do sklepu złote radzieckie pierścionki? (...)

(2) *Obudziłem się w niedzielę po ósmej. Wchodzi żona i powiada, że coś się stało, bo złapała w radio koniec przemówienia premiera Jaruzelskiego, który opowiadał jakieś dziwne rzeczy, a potem odegrano hymn. Pewnie ogłosił stan wyjątkowy.*

Ee tam, rzekę. Skąd stan wyjątkowy. Ale sięgam po telefon, aby zadzwonić do Andrzeja Mandaliana, który od kilku lat musi mi zastępować Dygata. Telefon jednak milczy. Umarł. Otwieram szybko telewizor. Szum kosmosu i nic więcej.

Stan wojenny. Pośrodku sytej, nazartej, trochę znarkotyzowanej, rozwydrzonej niebywałym dobrobytem Europy stan wojenny. Martwe telefony, nieczynne urzędy, rozwiązane związki, stowarzyszenia, instytucje, zamknięte lotniska, odwołana komunikacja dalekobieżna autobusów, zabronione wyjazdy do pobliskich wsi i miasteczek, niemożność poruszania się po swoich ulicach.

Wszędzie wojsko. Zmarznięte, mrukliwe i biedne jak sto nieszczęść. Jakieś samochody pancerne, które nie chcą ruszyć z miejsca. Mróz, ponowa, pod spodem cienki lód. Ślizgawka.

Polska rewia na lodzie. Ktoś takie plakaty porozklejał w nocy. Bez złej woli. Reklama rozrywki. Jedynej niewinnej i niebudzącej skojarzeń. Polska rewia na lodzie.

Władza chwyciła naród za gardło. A naród ścisnął władzy krtań. Obie strony są jednakowo silne albo jednakowo słabe. Nikt nie zwycięży. Jedni drugich pociągną na dno.

Matko Boska. Który to raz? Ileż razy w życiu oglądałem ten króliczo krótki czas pyszności i potem lata łez, niedoli, upadku. Moment pewnej wspaniałości mężczyzn powstających do boju i dziesięciolecia katorgi kobiet biegających do więzień, noszących paczki i ciepłą bieliznę, kurujących chorych zbiegów i prowadzących ku granicom uciekinierów. Piękny tęczy rozbłysk i lata lodowej arktycznej nocy. Matko Boska. (...)

Słowa nic nie znaczą, zdania nic nie znaczą, przejmujące, dramatyczne sceny nic nie znaczą. Białe strony oszpecone czarnymi robaczkami liter. Życie nic nie znaczą. Śmierć nic nie znaczą.

Wstyd pisać w taki czas. Trzeba kończyć, ale brakuje puenty. Przerwiemy znajomość bez puenty. Do zobaczenia na tamtym świecie. Czy ja się dostanę na tamten lepszy świat? Czy mnie nie ubiegą zręczniejsi koledzy, którzy zawczasu urabiali sobie opinię przed Panem Bogiem? Za dużo znaków zapytania.

- Kim jest podmiot mówiący w tekście?
- Jaki okres obejmują zapiski?
- Jakie wydarzenia przywołane zostały datami : 1956, 1968, 1970, 1976 i 1980.
- Wypisz określenia okresu 1980-81 i zinterpretuj je.
- Jakie realia przywołuje ostatni akapit fragmentu (1)? W jaki sposób ocenia je narrator?
- Opisz reakcję narratora na wiadomość o wprowadzeniu stanu wojennego.
- Porównaj akapity drugi i trzeci z ostatnim, co wynika z tego porównania?

Karta pracy nr 1

Opiszcie realia społeczne i ekonomiczne, w jakich żyją bohaterowie filmu (przywołajcie konkretne przykłady). Zinterpretujcie scenę opuszczania promu, w interpretacji wykorzystajcie topos ojczyzny-okrętu.

Karta pracy nr 2

Opiszcie nastroje społeczne przedstawione w filmie, wykorzystajcie sceny rozmów na lekcji. Jakie postawy przyjmuje młodzież? Jakich argumentów używa? Ostatnia scena w szkole nie jest zgodna z prawdą historyczną – po wprowadzeniu stanu wojennego zajęcia w szkołach zostały zawieszona – dlaczego reżyser wprowadził tę scenę?

Karta pracy nr 3

Scharakteryzujcie dowództwo promu (kapitana i oficerów), przedstawcie i oceńcie ich postawy. W jaki sposób można wzbogacić interpretację tych postaw, przywołując topos ojczyzny-okrętu?

Karta pracy nr 4

Przedstawcie i scharakteryzujcie członków załogi promu (steward, intendent) oraz Marka Ziarno. Czy są to postaci jednoznaczne? Czym się kierują w swoim postępowaniu? Odwołajcie się do konkretnych fragmentów filmu.

Karta pracy nr 5

Przedstawcie i scharakteryzujcie pasażerów promu (pomińcie postać głównego bohatera). Jakie są ich cele i wartości? Wymieńcie tych, którzy nie opuścili promu, określcie ich motywacje.

Proponowane źródła w Internecie:

1. <http://culture.pl/pl/tworca/waldemar-krzystek>
2. <http://culture.pl/pl/artykul/sylwetka-literacka-tadeusza-konwickiego>

Fotografia ilustrująca:

http://foto.karta.org.pl/fotokarta/Swiec_04-83.jpg.php.